

Т.М. Мирошниченко, к.ю.н.,
доцент кафедри кримінального
процесу, Національної юридичної
академії України
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У ХОДІ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ДОКАЗУВАННЯ

У кримінально-процесуальному законі України визначення поняття «збирання доказів» відсутнє. Стаття 66 КПК «Збирання і подання доказів» містить лише перелік способів збирання доказів без детальної регламентації їх процесуальної форми. Ця обставина зумовила постійний науковий інтерес щодо нормативного змісту понять «збирання доказів», «структура збирання доказів», «способи збирання доказів», «суб'єкти збирання доказів». Наразі залишаються актуальними дослідження співвідношення збирання доказів і подання доказової інформації, збирання доказів і доказування.

На відміну від російського законодавства, яке дає визначення кримінально-процесуального доказування як збирання, перевірки і оцінки доказів у ст. 85 КПК РФ, КПК України обходить мовчанням це ключове питання. У юридичній літературі висловлюються різні думки щодо структури доказування у сфері кримінального судочинства.

Одні автори вважають, що збирання і практичні дії з перевірки доказів у ході досудового розслідування не повинні включатись у поняття кримінально-процесуального доказування, вони передують доказуванню як логічному обґрунтуванню висунутої тези, що має місце тільки у судовому розгляді справи (М. Костін). Інші переконані в тому, що доказуванням є пізнавальна діяльність, пов'язана з одержанням аргументів для обґрунтування цих висновків (Шейфер С.А.). Остання точка зору є більш прийнятною, оскільки узгоджується із ч. 1 ст. 64 КПК України, у відповідності з якою доказування відбувається не тільки у суді, а й при провадженні досудового слідства та дізнання, що зумовлено змішаним типом кримінального процесу України.

Проблемними залишаються питання структури збирання доказів. У юридичній літературі як елементи збирання доказів різними авторами називаються виявлення, вилучення, розгляд, закріплення, подання доказів у різних комбінаціях елементів одне з одним.

Думається, що виявлення доказової інформації слід включати в структуру збирання лише тоді, коли воно має місце у випадках, передбачених ч. 1 ст. 66 КПК, тобто коли особа, що веде процес, одержує відповідні дані у ході проведення слідчих дій, витребування предметів і документів, банківської інформації, призначення ревізій. Усі інші форми виявлення інформації знаходяться поза регулюванням кримінальним процесом. Отже, і дані ОРД (окрім тих, згода на проведення яких дана судом у відповідності із Законом про ОРД), і результати митного і адміністративного нагляду не є складовою частиною збирання доказів; вони базуються на принципово іншій правовій основі, що не передбачає гарантій доброякісності отримання доказів, забезпечення при їх формуванні законних інтересів учасників процесу.

Закон надає можливість використання результатів таких видів державної діяльності у доказуванні шляхом застосування інституту подання доказової інформації у порядку ч. 2 ст. 66 КПК. На жаль, КПК не передбачає процесуальної форми подання «доказів», яка може стати дієвою формою реалізації права на захист учасників процесу і активної життєвої позиції інших громадян.

Подання об'єктів можливих доказів знаходиться поза межами збирання доказів, є пасивною формою одержання доказової інформації. Результати відповідних ініціатив повністю залежать від рішення особи, що веде процес, яке вона приймає в залежності від оцінки такої інформації з точки зору належності до справи.

Думається, що найбільш оптимальною формою прийняття доказів є допит відповідної особи (громадянина, керівника підприємства, організації) і одержання супроводжувального листа (від повноважних суб'єктів оперативних підрозділів, митних органів, органів адміністративного нагляду), а не протокол подання доказів

(Шейфер С.А.), оскільки останній за законом (ч. 2 ст. 65 КПК) не відноситься до засобів доказування (джерел фактичних даних).

Слід закріпити законом обов'язок проведення такого допиту повноважною особою задля забезпечення всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи. У протоколі допиту повинна міститись інформація щодо обставин отримання потенційної доказової інформації і відношення її до справи. Другий екземпляр протоколу вручається заінтересованій особі. Така процесуальна форма подання «доказів» позбавить необхідності залучення повноважних, як це пропонує Г. Алейніков.